

Smittevernveileder

Bransjestandard for gudstjenester og kirkelige handlinger i Norges Kristne Råd sine medlemskirker.

Sist oppdatert: 27.10.2020

Innhold

1. Innledning	1
Informasjon fra myndighetene	2
Om denne veilederen	2
2. Ansvar og avgjørelsesmyndighet	3
3. Smitteforebyggende tiltak	3
3.1. Overordnede retningslinjer for å ivareta god smittevern	3
3.1.1. Syke personer skal ikke delta på kirkelige arrangementer	4
3.1.2. God hygiene	4
3.1.3. God avstand og minst mulig kontakt mellom personer	4
3.1.4. Minst mulig felles bruk og berøring av inventar og utstyr	6
3.2. Generelt renhold	7
4. Kirkelige handlinger	7
4.1. Nattverd	7
4.2. Dåp	8
4.2.1. Dåp av barn kan dåp gjennomføres på ordinær måte	8
4.2.2. Dåp av voksne etter baptistisk form	8
4.3. Velselser	8
4.4. Kirkelig gravferdsseremoni	8
5. Sjekkliste for smittevern i kirkens virksomhet	9

1. Innledning

Denne veilederen skal gi råd og føringer for smittevern faglig forsvarlig gjennomføring av gudstjenester og andre samlinger i regi av medlemsamfunnene i Norges Kristne Råd under covid-19 pandemien.

Gudstjenester og kirkelige handlinger er norske kirkers kjernevirksomhet. De har en sentral rolle i mange menneskers liv. I tråd med myndighetenes Covid-19 reguleringer ble alle gudstjenester innstilt fra og med 12. mars 2020.

Norges Kristne Råd sine medlemskirker gjenåpnet kirker og gjennomføre gudstjenester og kirkelige handlinger i takt med at samfunnet for øvrig åpnes opp. Dette skjedde gradvis, i kontrollerte former under overholdelse av Covid-19-forskriften. Denne smittevernveilederen fra NKR skal bistå kirker og menigheter til felles innsats for å hindre smitte i forbindelse med gudstjenester.

Gudstjenester er å regne for et offentlig arrangement. Derfor omfattes de av de til enhver tid gjeldende alminnelige retningslinjer for denne type arrangementer. Dersom kirken eller menighetslokalet leies eller lånes ut til lukkede private arrangementer er det retningslinjer og antallsbegrensninger for private arrangementer som gjelder.

Merk: Denne veilederen er basert på de nasjonale smittevernreglene. Kommuner kan dersom smittesituasjonen krever det, innføre skjerpede regler. Det er derfor viktig at lokale kirker og menigheter følger med på og innretter seg etter lokale reguleringer og tiltak. Kommunale myndigheter har ikke anledning til å innføre regler som er mer liberale enn de nasjonale reglene, bare motsatt.

Kort om Covid-19

Sykdommen Covid-19 forårsakes av viruset SARS-CoV-2., i dagligtale kalt koronavirus. Viruset kan forårsake luftveisinfeksjon av varierende alvorlighetsgrad. Det smitter hovedsakelig via dråpe- og kontaktsmitte der virus i luftveissekret overføres fra luftveiene hos en syk person videre til en annen person. Smitte kan derfor forekomme både når man hoster eller nyser på en annen person, eller dersom man får luftveissekret på gjenstander som andre tar på. Noen kan ha Covid-a9 uten å merke symptomer. Det er foreløpig uklart hvor stor rolle de spiller i smittespredningen. Man regner med at man kan smitte 1-2 døgn før man utvikler symptomer, selv om man er mest smittsom når man har symptomer. Viruset tåler ikke såpe og vann, heller ikke desinfeksjon med alkohol eller temperaturer over 60 grader.

Virksomheten er selv ansvarlig for å vurdere om tilfredsstillende grunnleggende krav til smittevern er oppfylt. Veilederen gir råd og veiledninger som vil være til hjelp for kirker og menigheter i dette arbeidet. Den enkelte virksomhet må selv vurdere hvordan tiltakene skal tilpasses lokale forhold. For å sikre ivaretagelse av smitteverntiltakene er det viktig med koordinering og godt samarbeid mellom de ulike aktørene som er involvert i gjennomføringen av møter og gudstjenester.

Informasjon fra myndighetene

Informasjonsmateriell og plakater om covid-19 finnes på Helsedirektoratets nettsider:

<https://www.helsedirektoratet.no/tema/beredskap-og-krisehandtering/koronavirus/plakater-og-informasjonsmateriell>

Alle bør utøve godt smittevern under covid-19-utbruddet. Det betyr at de fire hovedprinsippene for smittevern som beskrevet i denne veilederen, må overholdes både i og utenfor tjenesten. Et godt samarbeid mellom ansatte, brukere eller andre som er knyttet til tjenesten må opprettholdes.

Se også covid-19-forskriften og tilhørende beslutninger og veiledning her:

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2020-03-27-470><https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/koronavirus>

Informasjon om covid-19 og tiltak i arbeidslivet fra Arbeidstilsynet:

<https://www.arbeidstilsynet.no/tema/biologiske-faktorer/coronavirus-tiltak-i-arbeidslivet-mot-smitte/>

Om viruset, sykdommen og utbruddet

Det vises til www.fhi.no for oppdatert og utfyllende informasjon om dette.

Om denne veilederen

Smittevernveilederen er utarbeidet av Norges Kristne Råd. Den bygger på veileder utarbeidet av Den norske kirke, innspill fra enkelte av våre medlemskirker, barne- og familiedepartementet og

mal for bransjestandarder utgitt av Folkehelseinstituttet 28.4.2020. Den er av generell karakter og må vurderes i lys av ulike kirkeordninger og terminologi som brukes i medlemsamfunnene.

Veilederen er vurdert og godkjent av Norges Kristne Råd sitt arbeidsutvalg den 04.05.2020 og gyldig fra samme dato. Veilederen vil bli oppdatert i samsvar med endrede råd fra sentrale helsemyndigheter og ved andre behov. Nye versjoner vil da erstatte tidligere utgaver. Veilederen ligger på <https://norgeskristnerad.no/informasjon-om-corona/> og skal være tydelig merket med «sist oppdatert dd.mm.åååå»

Denne veilederen kommer i tillegg til vedtatte HMS-rutiner i den enkelte virksomhet.

2. Ansvar og avgjørelsesmyndighet

For å sikre en forsvarlig og gradvis gjennomføring av gjenåpning av ordinært gudstjenesteliv i norske kirker og kreves det god samordning mellom ledelsen, prester/pastorer og andre som skal ha en rolle i gjennomføringen av gudstjenesten. NKRs medlemsamfunn bruker ulike begreper på ansvarlig ledelse. Styret, menighetsråd, eldsteråd er mye brukt. Andre har ledelsesformer der ledelsen utgjøres av en person. Denne veilederen bruker konsekvent ledelsen som et uttrykk for den ansvarlige ledelsen. For å forenkle brukes også konsekvent begrepet kirke. Det inkluderer både kirkebygget, menighetshuset og menigheten som bruker bygget.

Ledelsen er selv ansvarlig for at drift, gjennomføring av gudstjenester og annen aktivitet skjer i samsvar med gjeldende lover og regelverk. Ledelsen er ansvarlig for å sikre en forsvarlig drift av kirken med hensyn til smittevern, og plassere ansvar for ulike oppgaver i forbindelse med smittevernradene.

Ledelsen må sørge for nødvendig opplæring og informasjon til ansatte, frivillige medarbeidere og deltakere/brukere. Planer for smittevern må tilpasses lokale forhold etter råd gitt i denne veilederen. Pandemien kan bli langvarig, og det vil være behov for å opprettholde ulike tjenester og funksjoner i samfunnet samtidig med at smittevernhensyn tas. Ulike faser av pandemien og ulik smittespredning i landet vil kunne kreve tilpassede tiltak.

Forrettende prest/pastor er ansvarlig for gjennomføring av gudstjenesten og kirkelige handlinger. Vedkommende skal også sikre at det er gitt nødvendige instruksjoner til deltakere/pårørende før, under og etter seremonier/kirkelige handlinger.

3. Smitteforebyggende tiltak

3.1. Overordnede retningslinjer for å ivareta god smittevern

Det gjøres mange tiltak i alle deler av samfunnet som til sammen begrenser smittespredningen. Det er viktig å bruke tiltak som er tilpasset ulike situasjoner. Covid-19 smitter hovedsakelig via dråpe- og kontaktsmitte. Viruset spres i størst grad ved hoste- og nysing – og mindre ved normal tale/snakking. Det er ikke vist at det nye koronaviruset smitter via mat, drikke eller vann.

Formålet med rådene er å redusere risiko for smitte med covid-19.

De fire grunnpilarene for å bremse smittespredning er:

- A. Syke personer skal ikke delta på kirkelige arrangementer
- B. God hygiene
- C. God avstand og minst mulig kontakt mellom personer
- D. Minst mulig felles bruk og berøring av inventar og utstyr

Til tross for godt gjennomførte tiltak, kan tilfeller av Covid-19 og andre infeksjoner oppstå. Dersom smitteverntiltakene i denne veilederen gjennomføres, vil smittespredningen likevel bli begrenset. Tiltakene nedenfor er en beskrivelse av hvilke

smitteverntiltak som må være på plass for å lykkes med å redusere smitterisiko til et minimum.

3.1.1. Syke personer skal ikke delta på kirkelige arrangementer

- På kirkenes hjemmesider og i kontakt med pårørende, deltagere mv må det informeres tydelig om at de som kan være korona-syke, har symptomer på luftveisinfeksjon eller er i karantene ikke kan delta på kirkelige arrangementer.

Det bør samtidig informeres om kirkens/menighetens nettilbud, streaming av gudstjenester, kontaktinformasjon for samtaler mv for de som er forhindret i å delta på arrangementer.

- Alle ansatte og frivillige som har symptomer på luftveisinfeksjon skal ikke gå på jobb eller delta i forberedelse og gjennomføring av gudstjenester/møter.
- Ansatte og frivillige har et særlig ansvar for å følge myndighetenes råd om karantene og isolering ved utvikling av egne symptomer eller ved nærkontakt med mennesker med påvist smitte.
- Frivillige og deltagere skal informeres om at de skal melde fra til menighetsrådets/styrets leder evt. daglig leder dersom de utvikler sykdom etter 1-2 dager.
- Personer som har hatt nærkontakt med en person senere enn 48 timer før vedkommende fikk de første symptomer på smitte, og som siden er bekreftet smittet av SARS CoV-2 skal oppholde seg i karantene i ti døgn etter kontakten. For definisjon av nærkontakt, se covid-19-forskriftens [§3](#).
- Kommunehelsetjenesten har ansvar for oppfølging rundt tilfeller med bekreftet covid-19 (smitteoppsporing), og skal varsle tjenesten dersom brukere eller ansatte får bekreftet covid-19. Det er kommunehelsetjenesten som skal beslutte videre tiltak og definerer nærkontakter til den syke.

3.1.2. God hygiene

- Sørg for god informasjon ved inngangspartiet mv. for deltagere og tilsatte med råd for å unngå smitte.
- Det må tilrettelegges for håndhygiene, enten ved lett tilgjengelig håndvask eller hånddesinfeksjon for ansatte, frivillige og deltakere.
Utføres som et minimum ved ankomst, mellom ulike oppgaver (for eksempel hvis man forflytter seg eller skifter utstyr), etter toalettbesøk, og før og etter kjøkkenarbeid og spising. Sørg for tilstrekkelig mengde papirhåndklær ved håndvask.
- Unngå håndhilsning, klemming og unødvendig fysisk kontakt.
- Unngå å ta i ansiktet
- Host i albuearmen eller i et papir som kastes. Vask hender etterpå.

3.1.3. God avstand og minst mulig kontakt mellom personer

- Fra og med 15.6.2020 har regjeringen satt et maksimumsantall på 200 personer til stede i kirke/menighetslokale.
- Ansatte, frivillige eller oppdragstakere som står for gjennomføringen av arrangement på offentlig sted skal ikke regnes som en del av arrangementet dersom disse kan benytte egen inngang og ikke tar plass i forsamling i løpet av gudstjenesten/møtet. Alternativt må disse ankomme og forlate lokalet i for- og etterkant av øvrige gudstjenestedeltakere.
- Fremmøte skal registreres med hjemmel i covid-19-forskriftens §13: *«Arrangøren skal ha oversikt over hvem som er til stede, for å kunne bistå kommunen ved en eventuell senere smitteoppsporing etter smittevernloven § 3-6. Dersom det for å finne tilbake til deltakerne, er nødvendig å nedtegne en egen oversikt over de tilstedeværende med kontaktopplysninger, skal oversikten oppbevares på en forsvarlig måte og slettes etter 10 dager. Arrangøren skal informere de som er til stede om det nedtegnes en egen oversikt.»*

Opplysning om hjemmel og begrunnelse for registrering bør henges opp ved registreringspunktet. Registreringen kan foregå ved at deltakerne skriver seg på en liste ved inngangen. Dersom felles penn benyttes, må håndsprit benyttes etter bruk.

- Det skal legges til rette for minst en meter avstand mellom personer som ikke hører til samme husstand. Avstandskravet gjelder fra skulder til skulder.
- Avstandskravet innebærer at plassering eller benyttelse av stolrader må innrettes etter dette. Det skal være minimum ett sete mellom deltakere som ikke hører til samme husstand. Stoler som er plassert i rekker og står på fast plass gjennom hele gudstjenesten er å regne for faste stoler.
- Arrangøren bør vurdere fysiske tiltak for å bidra til tilstrekkelig avstand: Ommøblering av lokalet, avstenging av annenhver benke/stolrad, markering med tape på gulvet mv.
- Etter som arrangøren ikke på forhånd vet hvor mange deltakere det kommer fra hver husstand, kan det være uhensiktsmessig å forhåndsmerke stoler. Arrangøren bør derfor sørge for å ha møteverter som leder deltakerne til setene som skal brukes og på den måten påser at avstandskravet overholdes.
- Kirkerommets størrelse overstyrer maksimumsantallet. Det kan derfor være aktuelt med et lavere deltagerantall i mindre lokaler for å sikre tilstrekkelig avstand.
- Unngå felles rigging. Ommøbleringer og nødvendig utstyr må settes fram i forkant av gudstjenesten.
- Artikulasjon ved fremførelse av sang av solister eller mindre grupper kan medføre økt fare for smitte spredning. Det anbefales derfor noe ekstra avstand i slike tilfeller.
- Reduser muligheten for kontakt som kan oppstå ved trengsel ved utgang, nattverd, kistebæring, musikkframføring mv.
- Når gudstjenesten er slutt, bør deltakerne forlate kirkesalen på en ordnet måte ved at de bakerste radene tømmes først.

Gudstjenestedeltakere bør fortløpende finne veien ut slik at opphopning av i gang eller foajé.

3.1.4. Minst mulig felles bruk og berøring av inventar og utstyr

- Instrumenter, mikrofoner, bøker mv skal ikke deles og ikke berøres av andre enn den som skal benytte det.
- Sang- og salmebøker kan brukes dersom de ikke deles og det går mer enn ett døgn til de skal brukes på nytt
- Husk desinfisering av pianotangenter og annet utstyr som kan brukes av flere personer. Desinfisering bør gjennomføres mellom hvert skifte av utøver.

3.1.5. Servering av mat, kirkekaffe mm.

I flg. Mattilsynet er det ikke påvist at coronaviruset smitter gjennom mat og drikke. Det er håndteringen, tilberedelsen og forholdene rundt serveringen som kan bidra til økt smitterisiko. Derfor er skjerpet oppmerksomhet rundt de generelle smitteverntiltakene som håndhygiene og renhold av overflater på kjøkkenet påkrevd. Man bør imidlertid overveie nødvendigheten av kirkekaffe eller annen servering i forbindelse med gudstjenesten så lenge det er økende smittespredning i befolkningen.

- Ved tilberedning og håndtering av mat i eget kjøkken skal bare de som tilbereder maten skal ha adgang til den sonen i kjøkkenet der maten tilberedes/håndteres.
- Dersom nødvendig, skal det etableres et eget punkt på kjøkkenet der de som serverer maten kan hente den for å levere ut. Disse bør om mulig, ikke ha adgang til den sonen i kjøkkenet der maten tilberedes.
- Unngå buffet.
- Tilrettelegg for servering av ferdige porsjoner/stykker, evt. bestilt fra catering innpakket i f.eks. plast eller annen emballasje.
- Bruk egnede redskaper som pøseklype eller kakespade ved utdeling av mindre stykker som pølser i brød/lompe, boller, rundstykker, kaker e.l.,
- Servering av kaffe og annen drikke bør foregå ved at en eller flere personer skjenker i beger/kopp. Unngå selvbetjening med karaffer, kanner o.l. som berøres av gudstjenestedeltakerne i alminnelighet.
- En person bør ha oppsyn med at avstandsreglene ivaretas i eventuell matkø.
- Både plassering av bord og antall personer ved hvert bord må organiseres under tilsyn slik at avstandsregelen overholdes.
- Mingling bør unngås.

3.2. Generelt renhold

Aktiviteter forutsetter rutiner for rengjøring. Rutinene skal være kjent i kirken/kontoret ved oppslag og gjelder alle rom som benyttes.

- Det anbefales god, generell rengjøring av lokalene. Vanlige rengjøringsmidler kan benyttes.
- Dørhåndtak, vaskeservanter, trappegelendre og andre gjenstander eller kontaktflater som hyppig berøres bør rengjøres hyppig.
- Etanolbasert desinfeksjonsmiddel kan brukes på ellers rene flater, men vær oppmerksom på at dette ikke er tilstrekkelig ved synlig skitne overflater. Synlig skitne overflater må derfor rengjøres før eventuell bruk av desinfeksjonsmidler i tillegg.
- Utstyr som er brukt rengjøres før neste bruk. Dette gjelder også orgel, piano, talerstol, mikrofoner, ledninger, høyttaleranlegg, alterbord og flater i andre rom som brukes i tilknytning til gudstjenesten dersom flere benytter disse.
- Brukere av blåseinstrumenter i kirkerommet må ha egne rutiner for bruk og renhold.
- Dersom kirkens toaletter skal være tilgjengelige, må det også her være rutiner for renhold. Toaletter som er i daglig bruk skal rengjøres daglig.

4. Kirkelige handlinger

Under forutsetning av at de beskrevne tiltak for smittevern følges, kan lokalkirken finne løsninger for gudstjenester og annen organisert aktivitet i kirker og andre menighetslokaler i tråd med denne veilederen. Det inkluderer også kirkelige handlinger som nattverd, dåp, vielser og gravferdsseremonier. Merk at Regjeringen har ved en tilføyelse til §13 i covid-19-forskriften har gjort unntak fra avstandskravet for «personer som deltar i religiøse seremonier som krever kortvarig nærkontakt.» (§13g) Se også veilederens 3.1.1. nest siste kulepunkt.

4.1. Nattverd

- De som forbereder og deler ut vin og oblat, eller bryter brødet skal praktiskere foreskrevet håndhygiene umiddelbart før seremonien tar til.
- Nattverd gjennomføres på en slik måte at det ikke er direkte kontakt mellom nattvertdutdelere, elementene og mottaker.
- Dette kan oppnås med bruk av særkalk.
Der man bruker oblater kan disse legges i hver kalk, helst før nattverdsmåltidet begynner.
- Mottaker tar med særkalk med oblat, tar selv oblatten i munnen og holder særkalken (som vanlig) frem.
- Der man benytter brød som er brutt, brytes brødet og legges på et fat eller brett med en duk av papir. Det forutsettes at avstanden mellom brødstykkene er så stort at man kan ta dette uten å være berøring med andre.

- Mottakeren mottar særkalk og brød, tar brødet i munnen og holder særkalken frem.
- Det må være minst en meters avstand mellom nattverdudteler og mottaker og mellom mottakerne.
- Menigheten må ha tilfredsstillende rutiner for å sikre desinfiserende vask av utstyret som benyttes, eller benytte engangsbeger.
- De som forbereder og deler ut vin og oblat skal praktiskere god håndhygiene.

4.2. Dåp

Det er både ulike dåpspraksis og ulike dåpsritualer i medlemssamfunnene i Norges Kristne Råd.

4.2.1. Dåp av barn kan dåp gjennomføres på ordinær måte

- Dåpsfølget som står ved døpefonten sammen med presten, bør bestå av få personer.
- Dåpshandlingen gjennomføres på vanlig måte uten bruk av hansker: Å tegne korsets tegn på pannen, øse vann over barnets hode, tørke av barnets hode og håndspåleggelse. Dette forutsetter grundig håndvask i forkant.
- Papirserviett brukes til å tørke dåpsbarnets hode. Tøyserviett kan benyttes dersom dåpsfølget har dette med og håndterer denne. Andre løsninger som ivaretar smittevernhensynet kan vurderes.
- Det anbefales at barnet holdes av samme person gjennom gudstjenesten/dåpshandlingen og eventuelt løfter barnet frem for menigheten i etterkant av dåpshandlingen.

4.2.2. Dåp av voksne etter baptistisk form

- Dåp av voksne etter baptistisk ordning kan i henhold til anbefaling av 13.07.2020 fra Helsedirektoratet gjennomføres forutsatt at man ivaretar generelle smitteverntiltak som grundig håndvask og overholdelse av enmetersregelen i for- og etterkant av dåpshandlingen.

4.3. Vielser

Kirker og menigheter bør være behjelpelig med å finne gode løsninger for vigsel. Generelle bestemmelser om smittevern må følges. Vigsel utendørs, der brudeparet har ansvar for tilrettelegging, kan være et alternativ til kirkerommet.

- Kun brudepar og forlovere bør stå ved alteret/kneleskammel sammen med presten/pastoren.
- Forutsatt god håndhygiene i forkant og etterkant, kan ekteskapsinngåelsen og forbønn med håndspåleggelse gjennomføres på vanlig måte.

4.4. Kirkelig gravferdsseremoni

- Gravferdsseremoni skjer innenfor alminnelige tidsfrister etter dødsfallet.
- Det kan være både generelle og lokale antallsbegrensningene for gravferd. Dette kan gi grunnlag for å tilby en minneseremoni i kirken/menigheten i forbindelse med et utsatt minnesamvær, urnenedsettelse el.lign.
- Vi anbefaler strømming av seremonien etter de retningslinjer som gjelder for dette.

- Forrettende prest/pastor bør ha løpende kontakt med begravelsesbyrå slik at de er kjent med lokal fleksibilitet i forbindelse med seremonier.
- I forkant av begravelsen anbefales det å redusere antall berøringspunkter, ved å ha åpen inngangsdør, benytte trykte salmemark, ikke benytte puter i benkene og lignende.
- Det forutsettes at de som er til stede ikke har akutt luftveisinfeksjon, og at generelle bestemmelser om smittevern følges. Det gjelder også pårørende som bærer kisten.
- Informasjon om dette bør gjøres kjent ved oppslag i kapell/kirkerom.

5. Sjekkliste for smittevern i kirkens virksomhet

Tiltak	Ansvarlig	Gjennomført Dato	Merknad
Ledelsens overordnede ansvar			
Opplæring av ansatte og andre ved at de gjøres kjent med innholdet i denne veilederen			
Informasjon til medlemmer og møtebesøkende ved oppslag ved inngang til kirken, på nettsider og sosiale medier om rutiner ved gudstjenestebesøk.			
Lage plan for hygienetiltak og renhold			
Opprette dialog med eventuelle ansatte, brukere eller andre som er i risikogruppe og som kan ha behov for tilrettelegging			
Syke personer skal ikke møte i tjenestene			
Informasjon til ansatte, frivillige medarbeidere og brukere om at syke personer skal holde seg hjemme, selv ved milde symptomer.			
God hygiene			
Sikre at det er nok såpe og tørkepapir tilgjengelig ved alle håndvaskstasjoner og toaletter.			
Henge opp plakater om håndvaskrutiner og hostehygiene			
Vask hendene ofte og grundig (bruk ev. hånddesinfeksjon)			
Plan for renhold inkludert hyppighet og metode			
Rutiner for forsterket renhold på utsatte områder som berøres hyppig (dørhåndtak, gelendre, bordplater, osv.)			

Plassere alkoholbasert desinfeksjon der ikke håndvask er tilgjengelig og på de i veilederen anbefalte steder.			
Redusert kontakt mellom personer			
Tilstreb to meters avstand mellom personer. Hvis dette ikke er mulig, bør minimum en meter overholdes.			
Etablere rutiner og tildele ansvar for organisering av sitteplasser, tydelig merking av hvilke stoler, benkerader som kan benyttes.			
Plan for å organisere kø og sikre tilstrekkeavstand ved nattverd og annet.			
Plan for å sikre at det holdes avstand i fellesarealer som gangarealer, garderober, venterom, toaletter og på vei inn og ut av lokalene.			
Rutiner for eventuelt merking på gulv for å sikre avstand i områder der det kan oppstå trengsel			